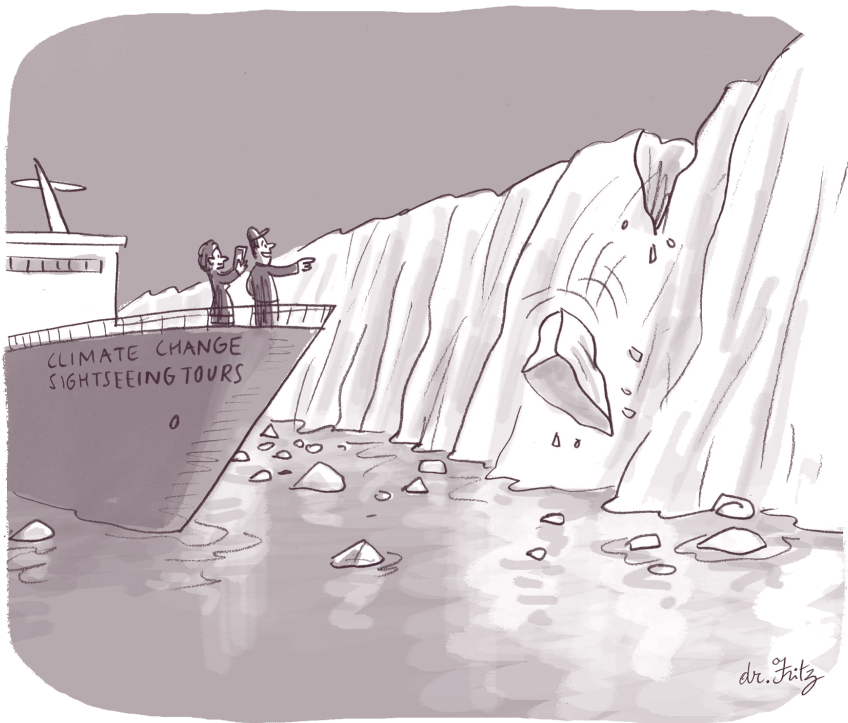

DEEL 1

Opwarming

‘Wow, da’s een grote!’

Het boek dat ik niet wou schrijven

Ik groeide op in de jaren zestig. De toekomst zag er stralend uit. We werden vliegende auto's beloofd, onbeperkte energie, vakanties op Mars en doosjes waarmee we overal met iedereen zouden kunnen videobellen. Als kind kon ik volop meegenieten van de modernisering en de groeiende vloedgolf van spullen. Wij hadden de eerste kleurentelevisie van het dorp¹ én twee auto's.

Als tiener kreeg ik snel door dat de wereld meer is dan een shopping-center. Terwijl mijn leeftijdsgenoten in de klas een presentatie gaven over hun hobby of huisdier, maakte ik als dertienjarige een spreekbeurt over de staatsgreep in Chili. Het rechtvaardigheidsgevoel dat in elk kind aanwezig is, stak de kop op en ging nooit meer weg. Dat was mee onder invloed van mijn oudste broer en enkele vrienden, die Mei '68 met wat vertraging naar het West-Vlaamse platteland brachten.

Na mijn studies in Gent² vond ik werk in de sociale sector en belandde ik al snel in de Noord-Zuidbeweging. Ik leerde er dat onze welvaart vasthangt aan de uitbuiting van mensen en natuur. De link tussen ongelijkheid en milieuproblemen werd zichtbaar. Wat later ging ik aan de slag in de milieubeweging. Vol goede moed en gewapend met wetenschappelijke kennis, dacht ik dat het wel zou lukken om mensen te overtuigen hun levensstijl aan te passen. De rechtvaardige en mooie wereld waar ik als tiener van droomde, wou ik op die manier een duwtje in de rug geven.

Dat culmineerde in mijn Low Impact-project³, waardoor sommigen me de rol van ecologische priester toebedeelden.⁴ Ondertussen trek ik bijna vijftien jaar rond met de blijde boodschap. Komaan, dacht ik, als we allemaal bereid zijn wat water bij de wijn te doen, ligt het paradijs in het

1 Namelijk het dorp met de naam Wingene, vooral bekend om zijn varkens en kasteelmoorden.

2 Ik koos voor de mysterieuze richting 'sociale agogiek', maar ging vooral naar de film en de lessen van Jaap Kruithof.

3 Sinds 2008 kies ik voor een levensstijl die past binnen de grenzen van één planeet. Concreet is dat een voetafdruk die 75% kleiner is dan die van de gemiddelde Belg. Zie ook lowimpactman.be.

4 In een column in De Standaard vergeleek Bart De Wever me met Franciscus van Assisi. Ik heb beslist dit maar als een compliment te beschouwen.

verschiet. Ondanks de evangelische beeldspraak blijkt mijn impact echter beperkt. Sinds de eerste waarschuwing in het rapport van de Club van Rome (1972) blijven we gezwind door het rood licht rijden. De ene na de andere planetaire grens moet eraan geloven. Twee graden opwarming is zo goed als onvermijdelijk, het verdwijnen van planten en dieren gaat sneller dan ten tijde van de dino's. De chemische vervuiling is zo wijdverbreid dat daar brokken van komen. De grapjassen die wel eens beweren dat mijn impact echt laag is, moet ik wat deze problemen betreft, gelijk geven.

Helaas is er nog meer. De opkomst van *fake news* en polarisatie, geopolitieke conflicten, inflatie, recessie, vergrijzing, exponentieel groeiende overheidsschulden, virussen, Russen en onbegrensde macht van tech-bedrijven: het zijn maar enkele van de vele uitdagingen waar we voor staan. Samen met onze welvaart zijn de risico's enorm toegenomen. Specialisten hebben daar een term voor bedacht: we leven vandaag in VUCA-tijden.⁵ In Nederlandse vertaling staat VUCA voor volatiel, onzeker, complex en ambigue.

Hoe het de volgende jaren zal verlopen, weet niemand. We gaan er het liefst van uit dat het 'allemaal wel zal meevallen', dat 'ze er nog iets op zullen vinden'. We maken onszelf wijs dat, als het misloopt met het klimaat, 'wij er niet te veel last van zullen hebben'. Hoe vaak bezweren we de onheilstijdingen niet met de formule 'Het komt allemaal wel goed'?

Zowel de recente klimaatchaos, de oorlog als de pandemie hebben duidelijk gemaakt dat wat vanzelfsprekend is, plots kan verdwijnen. Het wordt tijd dat we onder ogen durven zien dat het niet allemaal goed zal komen⁶, dat wij uiteindelijk in de klappen zullen delen. Alleen: dat is niet het einde van de wereld, en voorlopig ook niet het einde van de mensheid. Er zijn apocalyptische voorspellingen over klimaatverandering die het leven op de planeet voor ons onmogelijk zal maken. Er circuleren scenario's waarin supervirussen of nucleaire conflicten de mensheid vernietigen. Daar geloof ik niks van. Ik hoor niet bij deze club van doemdenkers.

Eerlijk gezegd, dacht ik zelf lange tijd dat we erin zouden slagen om de ecologische ineenstorting te vermijden. Ik was ervan overtuigd dat wij

5 De afkorting VUCA staat voor Volatile, Uncertain, Complex, Ambiguous.

6 Sorry Martine, maar ik blijf fan.

met ons intellect en onze middelen de problemen opgelost zouden krijgen. Vandaag lijkt het er echter minder en minder op. Dus: ik moet dit boekje schrijven, al zou ik soms liever negeren hoe slecht we ervoor staan.

Het feestje van grenzeloze groei is voorbij. De voorraadkasten raken leeg, het personeel zit in burn-out, de afvalcontainers puilen uit. Aan alle liedjes en feestjes komt ooit een einde. Dan moet de rotzooi opgeruimd worden. Wie nu geboren wordt, komt terecht in een wereld met vervuilde oceanen, een op hol geslagen klimaat en een ongelijkheid die opnieuw toeneemt. Het is logisch dat er veel ontevredenheid en onzekerheid heerst.

Ik denk niet dat we aan de vooravond staan van een plotse ineenstorting van onze cruciale systemen.⁷ Wel dat we net het hoogtepunt hebben meegemaakt van een fantastische periode. Na de top komt de hobbelige afdaling. De komende jaren zou het kunnen dat veel vanzelfsprekendheden verdwijnen, dat de meeste mensen het met wat minder zullen moeten doen. Voor medeburgers die verwend zijn door decennia van vooruitgang (en feestjes) zal de aanpassing lastig zijn. Minder energie? Minder vliegen? Minder spullen? Minder consumeren? Het idee alleen al is genoeg om een behoorlijke groep te doen steigeren. Maar de landing is ingezet, of we dat nu willen of niet.

Daarom is het goed met elkaar het gesprek aan te gaan over wat ons te wachten staat. Met welke scenario's houden we het best rekening? Dit boek kan je dus vergelijken met de *safety instructions* die je vroeger meekreeg als je een vliegtuig binnenstapte.⁸ Je hoopt ze niet nodig te hebben, maar je leest ze best toch even door. De instructies in dit boek gaan over de risico's die we lopen. Welke scenario's zijn mogelijk? In welke mate kunnen we ons voorbereiden op het verdwijnen van wat vanzelfsprekend lijkt? Welke vaardigheden zijn nuttig? Welke mindset werkt het best? Welke

7 Ik gebruik regelmatig het woord 'systeem'. Volgens Donella Meadows is dat 'een verzameling dingen die zodanig met elkaar verbonden zijn dat ze een eigen gedragspatroon gaan vertonen'. Concreet verwijs ik hier bijvoorbeeld naar het financiële systeem, onderwijsstelsel, voedselsysteem, economisch systeem, politiek systeem enzovoort.

Donella Meadows, *Denken in systemen*, nieuwe Nederlandse vertaling, Ten Have, 2022.

8 Het personeel deelde de *safety instructions* uit en bracht dan een grappig stukje mime. Ik vlieg al vijftien jaar niet meer en vernam dat de pantomime ondertussen vervangen is door een filmpje met Hooverphonic. Nog een reden om niet meer te vliegen.

spulletjes kunnen we maar beter in huis hebben? Wat kunnen we leren uit crisissituaties uit het verleden? Kunnen we rekenen op onze overheid, op onze gemeenschap? Hoe kunnen we toch een vervullend leven hebben terwijl de onweerswolken zich aandienen? Hoe en wat vertellen we aan onze kinderen? Hoe beschermen we wie het moeilijk heeft? Wat kunnen we vandaag al doen? Hoe kunnen we angst erkennen, moedeloosheid vermijden of omzetten naar actie? **Kortom, hoe worden we samen toekomstbestendig in turbulente tijden?**

Mocht blijken dat er zich in de toekomst geen problemen voordoen, dan is dit het meest overbodige boek ooit. Hopelijk kunnen we er dan eens goed om lachen.

‘Maar als je vliegt maak je toch geen voetafdruk?’

Mijn referentiekader

Het eerste deel van mijn leven speelde zich af tijdens de laatste vier decennia van de vorige eeuw. In mijn beleving was er in die periode nauwelijks sprake van echt grote crisissen (tenzij de pijnlijke breuk met mijn eerste lief). Natuurlijk, ook in de jaren tachtig waren er moeilijke economische momenten en zorgden de Koude Oorlog en terrorisme voor donkere wolken aan de horizon.⁹ Toch kunnen we de periode van 1960 tot 2020 beschrijven als een opgaande lijn, een tijdperk van steeds hoger, verder, beter, sneller en meer. Daarvoor wordt wel eens de term ‘de grote versnelling’¹⁰ gebruikt: een uitzonderlijke periode van groei, die startte in de tweede helft van de twintigste eeuw.

Ik bracht dus het grootste deel van mijn leven door tijdens de meest florissante periode van de mensheid. Dat is nog niet alles, ik heb ook ‘zeven vinkjes’.¹¹ Ik ben geboren in een middenklassegezin met minstens één hoogopgeleide ouder. Ik ben man, hetero en wit, en heb een universitair diploma. Dat maakt dat ik tot de meest geprivilegieerde groep uit onze samenleving behoor. Zelf heb ik daar geen verdienste aan. Ik ben er noch trots op, noch beschaamd om. Toch lijkt het me belangrijk dit te vermelden. Want of ik dat nu wil of niet, dit is de context waarin ik ben grootgebracht en die context bepaalt mee hoe ik naar de wereld kijk. ‘Zevenvinkers’ worden bijna nooit gediscrimineerd, krijgen de beste kansen in het leven en hoeven zich meestal geen materiële zorgen te maken. Dat gaat grotendeels op voor mij, al noemt men mij soms de *low budget man*.

9 Bij nader inzien liep er veel mis. De oliecrisis, zure regen, Koude Oorlog, hiv, het uit elkaar vallen van de USSR, de ramp in Bhopal, Tsjernobyl, een golf van terrorisme en Sandra Kim die het songfestival won. Het zegt vooral veel over de bubbel waarin ik leefde als ik aangeef dat die toestanden weinig impact hadden op mijn persoonlijk leven.

10 Onder andere in het boek *The Great Acceleration* van J.R. McNeil en Peter Engelke.

11 Naar het boek *Zeven vinkjes* van Joris Luyendijk. Volgens Luyendijk liggen de ‘zeven vinkjes’ mijlenver voor op de rest van de maatschappij. Ze zouden goed zijn voor zo’n 3% van de bevolking, maar vormen sinds het begin van deze eeuw de onomstotelijke bovenlaag.

Misschien zou dit boek beter geschreven worden door iemand met wat minder vinkjes. Iemand die aan den lijve ondervonden heeft wat armoede of uitsluiting is, die een natuurramp heeft meegemaakt of in de hulpverlening werkt. Toch schrijf ik het. Omdat ik diep bezorgd ben over de onrechtvaardige gevolgen van de toestand waarin we ons bevinden.

Mijn geprivilegieerde positie zorgt er net voor dat ik een verantwoordelijkheid heb. Die probeer ik onder andere op te nemen door dit boek te schrijven. Omdat ik ervan overtuigd ben dat het zin heeft om actie te ondernemen, ons te organiseren en onze stem te laten horen. Omdat we nog steeds een kans hebben om veel ellende te vermijden. Ik hoop dat velen met mij deze kans willen grijpen, ongeacht het aantal vinkjes of het geboortjaar.

☐	Minstens één hoogopgeleide en/of welgestelde ouder
☐	Minstens één in België geboren ouder
☐	Man
☐	Hetero
☐	Wit
☐	Middelbaar onderwijs
☐	Universitair diploma

Bron: Zeven Vinkjes, Joris Luyendijk